

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

JOSEF FRAIS A VÁCLAV DUŠEK - PROZAICI 70. a 80. LET

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ivana Naxerová

Specializace v pedagogice – Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Jiří Staněk, CSc.

Plzeň, 2013

ZDE VLOŽIT ZADÁNÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 29. března 2013

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji panu PaedDr. Jiřímu Staňkovi, CSc. za jeho odborné vedení, připomínky a laskavý přístup při psaní mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině za morální podporu.

Ivana Naxerová

OBSAH

1 ÚVOD.....	7
2 ATMOSFÉRA 70. A 80. LET.....	9
2. 1 Politické okolnosti.....	9
2. 2 Literární život v 70. a 80. letech.....	11
2. 3 Specifika severu.....	14
3 TVŮRČÍ PROFIL JOSEFA FRAISE.....	16
3. 1 Život.....	16
3. 2 Dílo.....	18
3. 2. 1 Muži z podzemního kontinentu.....	19
3. 2. 2 Šibík 505.....	20
3. 2. 3 Klec plná siláků.....	22
3. 2. 4 Válka mezi labutěmi.....	23
3. 2. 5 Strom na konci cesty.....	24
3. 2. 6 Penzion pro svobodné dámy.....	26
3. 2. 7 Báječné místo k narození.....	27
3. 2. 8 Bezpečné známosti.....	29
3. 3 Analýza děl Josefa Fraise.....	30
3. 3. 1 Postavy.....	31
3. 3. 2 Prostředí.....	32
3. 3. 3 Styl.....	32
4 TVŮRČÍ PROFIL VÁCLAVA DUŠKA.....	33
4. 1 Život.....	33
4. 2 Dílo.....	34
4. 2. 1 Tuláci.....	34
4. 2. 2 Dny pro kočku.....	38
4. 2. 3 Lovec štěstí.....	39
4. 2. 4 Skleněný Golem.....	40
4. 3 Analýza děl Václava Duška.....	41
4. 3. 1 Postavy.....	41
4. 3. 2 Prostředí.....	42
4. 3. 3 Styl.....	42

5 CELKOVÁ SYNTÉZA.....	44
6 ZÁVĚR.....	45
7 SEZNAM LITERATURY.....	46
8 RESUMÉ.....	48

1 Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila dva ne příliš známé české autory Josefa Fraise a Václava Duška. Na toto téma mě přivedla moje maminka, která s oblibou četla knihy Josefa Fraise, když byla v mém věku. Neváhala jsem a vzala do ruky knihu *Báječné místo k narození*, která mě naprosto uchvátila.

Protože tito dva autoři tvořili převážně v 70. a 80. letech 20. století, vylíčím na začátku nesnadnou politickou situaci, která v té době v Československu panovala.

Zmíním okolnosti vzniku *Charty 77* a *Anticharty*, připomenu důležitá tuzemská i exilová nakladatelství společně s časopisy, které vycházely v 70. a 80. letech a nastíním i specifika severních Čech z důvodu, že se tento kraj týká obou námi zvolených autorů.

Hlavním cílem této práce však je představit autory Josefa Fraise a Václava Duška.

Vztah Josefa Fraise k severním Čechám je z jeho díla velice patrný. Všechny své příběhy zasazuje do továren, dolů a lomů, které jsou pro tento kraj charakteristické.

S ohledem na jeho bohatší tvorbu jsem k analýze u Josefa Fraise zvolila více děl: *Muži z podzemního kontinentu*, *Šibík 505*, *Klec plná siláků*, *Válka mezi labutěmi*, *Strom na konci cesty*, *Penzion pro svobodné dámy*, *Báječné místo k narození* a *Bezpečné známosti*, u těchto knih provedu analýzu postav, prostředí a stylu psaní Josefa Fraise.

Druhým zvoleným autorem je Václav Dušek, a ačkoliv se narodil v Praze¹, má také velký citový vztah k severním Čechám a rovněž je promítá do své tvorby. Na rozdíl od celkem poklidných příběhů Josefa Fraise Václav Dušek má příběhy plné rváčů, prostitutek a sociálně slabých jedinců.

U Václava Duška jsem pak vybrala díla *Tuláci*, *Dny pro kočku*, *Lovec štěstí* a *Skleněný Golem* a i u něj jsem se pokusila o analýzu prostředí, postav a jeho trochu naturalistického stylu psaní.

¹ Slovník české literatury po roce 1945:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1216>, 21. 3. 2013.

Ze získaných informací z představených knih a jednotlivých analýz provedu syntézu obou autorů a budu se snažit porovnat, do jaké míry a čím jsou si tito dva spisovatelé podobní.

Věřím, že tato práce připomene mistry jazyka, kteří už pomalu upadají do zapomnění vinou změny režimu v 90. letech, ač se domnívám, že jsou jejich díla nadčasová.

2 Atmosféra 70. a 80. let

2.1 Politické okolnosti

Období komunistického Československa bývá často (zejména novináři) velice nepřesně považované za jednolitě období „totality“. Podíváme-li se na vnitropolitický vývoj Československa podrobněji, zjistíme, že celé období mělo několik velmi odlišných fází (Balík – Hloušek – Holzer – Šedo, 2011). Jednotlivé historické milníky, které bychom mohli označit za přelomové body jednotlivých období, se promítaly nejen do politiky, ale také do života společnosti i do kultury. Takovými milníky bude zajisté smrt Stalina a nedlouho poté smrt Gottwalda. Po úmrtí Stalina následovala mocenská změna v Sovětském svazu. Poté, co Nikita Chruščov na XX. sjezdu KSSS odhalil tzv. „kult osobnosti“, začalo postupně docházet k pomalé proměně všech komunistických režimů ve východním bloku. Stejně jako ostatní země, i Československo ztratilo nejpozději do začátku 50. let svůj totalitní charakter,² což bylo doprovázeno postupným zmírněním tlaku (oslabení represí atd.). V praktické rovině se tak již třeba nestávalo, že by byli lidé nesouhlasící s režimem (včetně spisovatelů a dalších umělců) odsuzováni za tyto své postoje k smrti, což bylo v dřívějším období (tzv. „stalinském“) běžné.

Vývoj v Československu však šel dále než v ostatních komunistických zemích a 60. léta jsou symbolizována postupnou proměnou režimu, která vyústila do tzv. Pražského jara (Rataj – Houda, 2010). Tento vývoj byl však utnut invazí vojsk zemí Varšavské smlouvy a následnou okupací – „dočasným pobytem“ vojsk. Ve vnitropolitické rovině byla proměna režimu podle představ Moskvy označována jako tzv. normalizace. S nástupem normalizace byla spojena také nová vlna represí – odebrání stranických legitimací režimu nepohodlným lidem, vyhazování z práce kvůli odlišným názorům, znemožnění vysokoškolského studia dětem těchto lidí atd. Uvolnění režimu před Pražským jarem i represe, které po něm následovaly, se samozřejmě také dotkly umění, literaturu nevyjímaje. Období

² Politologické teorie nepovažují komunistické režimy v Evropě nejpozději od počátku 60. let za totalitní, ale za autoritativní.

uvolnění 60. let mohlo být využito k volnější literární tvorbě, počátek normalizace byl spojen s perzekucí řady umělců.

Utuzování režimu začalo vyvolávat první náznaky odporu. Ty byly ve velké míře vedeny i studenty (Otáhal, 2003). Na jaře roku 1976 byli zatčeni členové skupiny The Plastic People of the Universe spolu s řadou jejich přátel. Toto zatčení vyvolalo kampaň proti undergroundu³ v Československé televizi a v tisku. Soud ovšem také vyvolal pozornost u formujícího se disentu. Protesty proti postupu soudu vznesli například Jaroslav Seifert, Václav Černý, Jan Patočka, Václav Havel, Karel Kosík, Pavel Kohout a Ivan Klíma v červenci 1976 v dopise významnému německému spisovateli Heinrichu Böllovi, ve kterém poukázali na protiprávnost postihu nevhodného vyjadřování a životního stylu, který byl v procesu tvrdě odsouzen za amorální. Velkou výhodou protestujících bylo, že v březnu 1976 vstoupily v platnost tzv. Helsinské dohody, které zavazovaly komunistické vedení dodržovat mezinárodní závazky v ochraně práv svých občanů. Bylo zcela zřejmé, že vedení země tyto závazky neplní. S podporou tohoto faktu vznikla nejvýznamnější protikomunistická iniciativa – *Charta 77* (Rataj – Houda, 2010). Tento dokument získal poměrně rychle podpisy několika set představitelů opoziční inteligence. Obratem se však některé osobnosti začaly od *Charty 77* dobrovolně nebo pod nátlakem distancovat a hlásit se k politice KSČ. Dne 28. ledna 1977 proběhlo v Národním divadle setkání umělců. Na něm si jeho účastníci vyslechli projev Jana Kozáka, předsedy Svazu československých spisovatelů, a Jiřiny Švorcové, předsedkyně Svazu dramatických umělců, kteří zároveň odsoudili *Chartu 77* a podpořili politiku KSČ. Toto prohlášení bylo označeno za tzv. „*Antichartu*“ (Janoušek, 2012). Podepsání či nepodepsání *Charty 77* na jedné straně nebo *Anticharty* na straně druhé bylo pro řadu umělců samozřejmě klíčové. Signatáři této charty byli všemožně perzekuováni.

Dalším důležitým milníkem byl nástup Michaila Gorbačova na post generálního tajemníka KSSS roku 1985. Jeho pokusy o uvolnění režimu pomocí perestrojky a glasnosti se přelily i do dalších komunistických zemí, včetně Československa. Naše poměrně rigidní komunistické vedení tuto změnu neslo

³ Protioficiální projevy v hudbě a literatuře, týkající se nejen umělců, ale i publika (Chaloupka, 2005).

poměrně těžce a neochotně. Větší svoboda slova se projevovala hlavně v umělecké sféře, například ve vystoupeních písničkářů a v malých autorských divadlech. Vedle *Charty 77* vznikla celá řada občanských iniciativ – *České děti*, *Demokratická iniciativa*, *Hnutí za občanskou svobodu* a *Nezávislé mírové sdružení* (Janoušek, 2012). Čím více se režim otevíral, tím více oslaboval sám sebe. Celý vývoj vyústil až do listopadových událostí roku 1989, které se staly spouštěčem pádu komunistického režimu. Československo se tedy (stejně jako další komunistické země), ještě před koncem roku 1989 zbavilo komunistické diktatury a nastoupilo cestu demokratického vývoje.

V následující části se ve stručnosti zaměřím na to, jakým způsobem se promítaly výše naznačené historické milníky a proměny vnitřní povahy komunistického režimu do podoby literárního života v zemi v 70. a 80. letech.

2.2 Literární život v 70. a 80. letech

Po uvolnění atmosféry a po době, kdy se česká literatura slibně rozvíjela v druhé polovině šedesátých let, postihuje i českou literaturu tzv. normalizace.

Hned v září 1968 byla obnovena cenzura a byl zřízen *Úřad pro tisk a informace*, kterým procházely veškeré publikované texty. Tvrdá cenzura zastavila v roce 1969 většinu kulturních časopisů a nahradit je měly pouze dva prorežimní časopisy a těmi byly časopis *Tvorba*, který se zabýval spíše kulturně-politickou problematikou a časopis *Tribuna*, který se soustředil hlavně na oblast veřejného života. Oba tyto časopisy vedly kampaň, ve které měly diskreditovat *Pražské jaro* (Janoušek, 2012).

Komunističtí ideologové, kteří se báli velké moci spisovatelů a považovali je za hlavní organizátory reformních snah v roce 1968 neváhali a v roce 1970 zrušili *Svaz českých spisovatelů* v čele s Jaroslavem Seifertem, který měl být rychle nahrazen svazem stejného jména v čele s loajálním Josefem Kainarem, který však záhy zemřel. Jeho úlohu převzal politik a prozaik Jan Kozák a stal se předsedou svazu. Členy nového Svazu spisovatelů se tak stali například Norbert Frýd, Miroslav Florian, Ladislav Fuks, Josef Hanzlík nebo Vilém Závada. Janu

Kozákovi se však první sjezd spisovatelů podařilo svolat až roku 1972, který se konal pod heslem „*Literatura do služeb socialismu – do služeb národa*“. Kozák zde přednesl svůj referát, kde rozdělil autory do tří skupin – zakázaní, režimem tolerovaní a „zdravé jádro“. Ze škatulky zakázaných se autor mohl v první polovině 70. let vymanit pouze veřejným pokáním, kterým prošli třeba Miroslav Holub (Práce 18. 8. 1973), Bohumil Hrabal (Tvorba 1975, č. 2) a Jiří Šotola (Tvorba 1975, č. 14) (Janoušek, 2008).

Rozsáhlými čistkami prošla také československá nakladatelství. Za „stranicky spolehlivá“ byla označena nakladatelství *Československý spisovatel*, *Albatros*, *Lidové nakladatelství*, *Mladá fronta*, *Odeon*, *Orbis*, *Práce* a *Svoboda* (Janoušek, 2012). Zrušena však byla nakladatelství jako *Symposium* v Praze, *Dialog* v Mostě, *Vysočina* v Havlíčkově Brodě a *Severočeské nakladatelství* v Liberci (Janoušek, 2008). Hned z kraje 70. let však zahajují svou činnost exilová nakladatelství. Jedním z předních byly torontské nakladatelství *Sixty-Eight Publishers* pod vedením manželů Škvoreckých, kteří mezi lety 1971-1989 vydali přes 200 titulů a nakladatelství *Index*, řízené Alfredem Müllerem v Kolíně nad Rýnem, kde publikoval Pavel Kohout, Jaroslav Seifert, Ludvík Vaculík a mnoho dalších. Za zmínku také stojí curyšské nakladatelství *Konfrontace* a mnichovské *Poezie mimo domov vedené* Danielelem Strožem. Křesťanské knihy pak byly publikovány v italské edici *Vigilie*, kde své knihy publikovali například Jan Čep, Ivan Jelínek, Václav Renč aj. (Janoušek, 2012). Samizdatovým nakladatelstvím v Československu byla od roku 1972 *Edice Petlice* pod vedením Ludvíka Vaculíka a o necelé tři roky později založil Václav Havel *Expedici* a na scénu přichází také Vladislavův *Kvart* a poté mnoho jiných (Holý, 1993).

V 70. letech začaly vznikat komunikační kanály a vlastní komunikační prostor mezi vyřazenými umělci. Umělci, kritici i teoretici se setkávali v soukromí v malých sálech, na přednáškách a na divadelních představeních. Tajně si mezi sebou půjčovali obtížně dovezené exilové publikace a vydávali časopisy a sborníky. Za vrchol této snahy lze považovat, když *Divadlo na tahu* uvedlo *Žebráckou operu* od Václava Havla v hornopočernické restauraci v listopadu 1975. Nedílnou součástí v neoficiálních aktivitách tvořila literatura. Práce

zakázaných autorů nemohly vycházet oficiálně, tak vycházely v tzv. samizdatu. Tato díla se pak šířila v podobě rukopisných přepisů nebo v opisech na psacím stroji. Začaly vznikat samizdatové edice. Jako první přišly na scénu v roce 1972 olomoucké *Texty přátel*, poté *Edice Petlice*, edice poezie *Kde domov můj* a filozoficky zaměřená edice *Nové cesty myšlení* (Janoušek, 2008).

Existence *Charty77*, zatčení jejích mluvčích a přinucení dalších aktivistů, jako byli třeba Pavel Kohout nebo Pavel Landovský, odejít do exilu, dodala sebevědomí disentu., a to mělo za důsledek oživení samizdatových aktivit. Za zmínku stojí dvě nové samizdatové edice *Popelnice* a *Libri prohibiti* a řada samizdatových časopisů, jako byly třeba *Obsah*, *Kritický sborník* nebo *Vokno* (Janoušek, 2012).

V roce 1984 byla Jaroslavu Seifertovi, signatáři *Charty 77* a nesmiřitelnému odpůrci moci, udělena Nobelova cena za literaturu. Tenkrát již nemocný Seifert byl pod příslibem vydání jeho sbírek přinucen slíbit, že se již dále nebude veřejně angažovat proti straně. Básník se však dalším konfliktům nevyhnul a v roce 1985 podepsal otevřený dopis, který směřoval na Evropské kulturní fórum, kde se psalo o tíživé kulturní situaci v Československu. Pod silným nátlakem ho však zanedlouho odvolal. Několik měsíců poté těžce nemocný Jaroslav Seifert zemřel.

Hned v roce 1985 dostala KSČ těžkou ránu, když byl v následujícím roce jmenován Michail Gorbačov generálním tajemníkem KSS. Jeho následný pokus o perestrojku, tedy reformu komunistického režimu, která měla dávat větší prostor pro projev názorů a zmírnění napětí v mezinárodních vztazích, ovlivnil i literaturu. Umělci se ujali své možnosti vystupovat proti politickému systému. Uvolnila se i publikační scéna, kdy vznikl divadelní týdeník *Scéna* a studentský časopis *Kavárna A. F. F. A.*. Významným krokem v disidentských aktivitách bylo v lednu 1988 vydání prvního čísla samizdatového měsíčníku *Lidové noviny*.

V atmosféře roku 1989 se ve Svazu československých spisovatelů začalo mluvit o tabuizovaných autorech a začalo se s jejich regulovaným vydáváním. To se týkalo například Ivana Wernische, Ivana Klímy, Karla Šiktance a uvažovalo se o vydání Škvoreckého a Kundery. Listopadové a prosincové události roku 1989 daly potřebu zakázaným autorům nebo autorům na rozhraní založit novou

organizaci. Tou se stala 3. prosince 1989 *Obec spisovatelů*, do jejíhož čela byl symbolicky zvolen Václav Havel (Janoušek, 2012).

2.3 Specifika severu

Literatura (stejně jako další formy umění i jakékoliv jiné lidské činnosti) byla v průběhu několika dekád komunistické nadvlády v Československu silně ideologicky poznamenána a ovlivněna vzory přijímanými ze Sovětského svazu (po jistou dobu například tzv. socialistickým realismem – viz např. Vlašín 1977). Literární tvorba produkovaná v tomto období byla tedy okleštěná jak tematicky (tedy obsahem), tak způsobem zpracování (tedy formou). Zejména v počátečním období komunistického režimu existovala témata, která byla nevhodná – šlo například o témata spojená s buržoazní společností, aristokratickým způsobem života atd. Naopak preferovaná témata byla v rámci společenského spektra orientována na dělníky, industrializaci, kolektivizaci zemědělství a podobné záležitosti, které byly komunistickým režimem celkově oslavovány a vyzdvihovány.

Není proto překvapující, že díky časté volbě dělnického prostředí jako rámce pro děj je literatura vydávaná v 70. a 80. letech 20. století dějově zasazena do severních oblastí Čech a Moravy, respektive do dalších průmyslových a dělnických oblastí. Severské oblasti v rámci skladby zaměstnanosti obyvatel a skladby produkce byly koncentrací průmyslu opravdu specifické. V jistém ohledu šlo o privilegované oblasti, jelikož Československá výroba se kvůli direktivní dělbě práce mezi členy východního bloku orientovala na průmysl těžký, mimo jiné na výrobu oceli. Pro práci vysokých pecí oceláren, které připravovaly ocel pro další země sovětského bloku, bylo třeba značného množství uhlí. Hornictví a těžba uhlí – jak černého (zejména Ostravsko, Karvinsko a další místa na severní Moravě, respektive ve Slezsku), tak hnědého (severní oblasti Čech – okolí Mostu a Litvínova) tak bylo podporovaným odvětvím s velkým množstvím zaměstnanců. Díky rozvoji těžkého průmyslu a hornictví v severních oblastech docházelo již v meziválečném období ke značnému přílivu obyvatelstva do těchto míst – šlo

zejména o dělnické rodiny.⁴ A právě ty a jejich životy se stávaly často námětem pro literární zpracování. Příliv obyvatelstva pokračoval i v 70. a 80. letech a jak již bylo uvedeno dříve, průmysl a množství lidí v něm zaměstnaných byly jakousi chloubou režimu.⁵

Příkladem autorů, kteří ve svých textech představují právě životy dělníků a jejich rodin, jsou i Josef Frais, ten děj svých knih zasahuje do hornického prostředí, i Václav Dušek, jehož tvorba je zaměřena dominantně na dělnické rodiny v Praze.

⁴ Těžký průmysl nebyl samozřejmě dislokován pouze v severních oblastech, ale i jinde po republice – v částech Prahy, Plzni a dalších městech v Čechách, na Moravě i na Slovensku.

⁵ Není proto náhodou, do jakého prostředí je situován například propagandistický seriál „Okres na severu“, který v idealistickém duchu představuje problémy spojené s velkým chemickým závodem kdesi na severu republiky, který je hlavním zaměstnavatelem v kraji. Vskutku, velká část populace těchto regionů byla zaměstnána právě v průmyslu.

3 Tvůrčí profil Josefa Fraise

3.1 Život

Josef Frais se narodil jako syn důstojníka v Hranicích na Moravě 24. 1. 1946. Ve škole nemíval dobré známky kvůli úpravě sešitů, což způsobila snaha pedagogů „předělat“ malého Josefa z leváka na praváka. On sám říká, že se kvůli tomu nikdy nenaučil pořádně psát ani jednou rukou (Frais, 2012). Z důvodu horšího prospěchu nastoupil do hornického učiliště v Havířově, které v roce 1963 ukončil, a v Ostravě pak pracoval jako horník až do roku 1965. Poté chvíli pracoval jako zedník. Po povinné základní vojenské službě nastoupil jako brusič v Hranicích na Moravě a následně jako topič v Praze (Jedlička, 1985).

V ostravském divadle *Waterloo* napsal Frais s Petrem Podhrázkým parodii na knihu sovětského spisovatele Valentina Katajeva *Syn Pluku*. Parodie na tehdy povinnou četbu ve škole, jejíž hlavní hrdina působil jako výchovný vzor, nesklidila nadšené ohlasy straníků. Nejen že divadlo zakázali, ale jeho členy i trestně stíhali (Janoušek, 2008). V letech 1968-1969 spolupracoval s Karlem Krylem v pořadu *Znamení doby*, kde četl své povídky, v roce 1969 se vrátil do Ostravy k hornictví, kde však pro svou klaustrofobii moc dlouho nevydržel (Frais, 2012). V roce 1970 se v Ostravě stal dramaturgem v *Klubu mládeže* a dva roky setrval ve funkci redaktora ostravského rozhlasu. Prošel si mnoha dalšími povoláními, například závozníkem, montérem nebo skladníkem (Frost, 1985).

Poté se stal hlavně spisovatelem. V letech 1983-1985 působil jako expedient v podniku *Zahraniční literatura*, v roce 1988 si „odskočil“ na půlroční stáž do deníku *Mladá fronta* a v roce 1990 se stal redaktorem deníku *Demokrat*, kde působil až do roku 1992, kdy začal pracovat jako editor v nakladatelství *Ivo Železný*. Zde setrval až do roku 1999, kdy se opět ocitá ve svobodném povolání.

Celý Fraisův život byl poznamenán vztahem k matce, která ho už od dětství citově i finančně vydírala. Tak, jako se nedokázal postavit matce, nedokázal se ani ohradit a bojovat proti pomluvám a intrikám. V devadesátém roce zjistil, že „podepsal“ *Antichartu*, a že byl na seznamu spolupracovníků StB. I přes to, že se

mnozí kolegové úspěšně bránili u soudu a často svůj proces vyhráli, Frais to neudělal. Věděl, že se tím osouzení stejně nevyvratí. Věděl i, jak se na seznamy StB dostal. I jemu byla po revoluci nabídnuta možnost, že se dá zařídit, aby na seznam byli doplněni nepohodlní lidé. On však takovou službu odmítl.

Nesdílel nadšení z vývoje po sametové revoluci. Byl přesvědčený, že celou akci pečlivě naplánovala StB ruku v ruce s předními elitáři, disidenty, s nimiž se už domluvila na formě budoucí vlády. Vadilo mu především rozdělení na „oni“ a „my“, štvání vítězů nabíralo podle Fraise stále vyšších obrátek. Napsal dokonce dopis prezidentu Havlovi.

Jeho skepse byla čím dál větší. Přestože měl v zásobě stovky dosud nepublikovaných básní, povídek a fejetonů, z nichž by mohl sestavit několik sbírek, nic z toho nevyšlo. Nikam se nedral, nekřičel o svém pronásledování a o zásluhách, nedomáhal se žádných společenských a především finančních satisfakcí. Neměl žádnou stálou práci. Velmi často neměl peníze na zaplacení nájmu. Nejistota a jeho skeptický pohled na svět ho přivedly až do psychiatrické léčebny, kde byl několik měsíců hospitalizován. Zdálo se mu, že definitivně ztroskotal a selhal na celé čáře. Pocit marnosti byl tak silný, že začal uvažovat navzdory náboženské víře o dobrovolném odchodu ze světa. Když už si zvykl na myšlenku, že svou životní pouť ukončí, tak se jako mnohokrát v životě prodraly na povrch skryté rezervy energie, které začaly rázně jednat za něj. Především se začal znovu léčit. Jeho stav se zlepšil natolik, že začal opět pracovat. Po krátkém a šťastném tvůrčím období ho čekala další rána. Tak, jako jeho rodiče, i on onemocněl rakovinou tlustého střeva. Podrobil se několika operacím a chemoterapiím. Celý svůj život sepsal v autobiografickém díle *Fackování andělů*. Jeho paměti končí slovy: „*Nejančím, nevzlykám. Prožil jsem bohatý život, v němž se mi všechny sny splnily, a nakládám si na hřbet další a další úkoly. Možná se mi je nepodaří splnit všechny, ale při pohledu do zrcadla si můžu říct: „Chlap, který se nedal“ v zápětí se trochu zastydím a opravím se: „Komediant, který měl přes všechny potíže taky kapku štěstí.“* (Frais, 2012).“

Boj se zákeřnou nemocí prohrál Josef Fraiss ve svém rodném městě Hranicích na Moravě 10. 1. 2013.⁶

3. 2 Dílo

Do světa literatury vstoupil už v roce 1961 v regionálním deníku *Pravda*, kde také publikoval většinu svých povídek. Další pak vyšly v *Zemědělských novinách*, v *Rudém právu*, v *Mladém světě*, ve *Vlastě*, v *Literárním měsíčníku*, nebo byly vysílány rozhlasem (Jedlička, 1985). Jeho poetický debut nastal v roce 1962, kdy otiskl své verše v časopise *Červený květ* (Forst, 1985). A jeho prvním velkým románem byli v roce 1978 *Muži z podzemního kontinentu*.

Josef Fraiss publikoval pod mnoha pseudonymy, proto pod jeho díly můžeme najít podpis Ivana Jurdinová (jméno jeho ženy) a u rodokapsů a westernů, které publikoval v devadesátých letech, se podepisoval jako Jonh Wildmer, Vladimír Šírava, Roy Haskins, Dan Poberts a mnoho dalších, v *Ottově nakladatelství v Praze* se zabýval překlady (Fraiss, 2012).

Josef Fraiss napsal i několik obrazových životopisů, a to životopisy Oldřicha Nového, Adiny Mandlové, Vlasty Buriana a Lídy Baarové. V časopise *Vlasta* publikoval články o známých hercích, s nimiž často navázal dlouholetá přátelství. Jeho přáteli se tak stali mimo jiné Gabriela Vránová, Jan Kanyza a Eliška Balzerová. Jiřina Bohdalová, Eva Pilarová, Pavel Zedníček a Josef Vinklář však rozhovor poskytnout odmítli.

Značnou měrou se také podílel na rozhlasovém seriálu *Kaleidoskop* a na *Toulkách minulostí světa*, které považoval za svou nejdůležitější práci v prvních letech nového tisíciletí. Při přípravě jednotlivých dílů musel nastudovat celou řadu historických děl a načerpal mnoho poznatků.

Psal také divadelní hry, například *Držgrešlíky* z roku 1961, za které dostal druhou cenu v oborovém kole STM. V pořadu *Zpěvy sladké Fraisie* uváděl svou

⁶ Slovník české literatury po roce 1945:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1224>, 4. 3. 2013.

poezii v *Divadle poesie* v Ostravě roku 1965. Hrou *Pátkův sluha Robinson* zas bavit na vojně své kamarády ve vojenském dramatickém souboru v roce 1966.

Některé z jeho dramatických textů však zůstaly nerealizovány. Mezi hry, které nenašly své uplatnění, patřil *Šantán „U Oldříška“*, který napsal pro ochotnický soubor třineckých železáren, filmový scénář vlastního románu *Plechový slavík* pro FS Barrandov, dále to pak byla divadelní komedie *Jen když se máme rádi* z roku 1990 a v tomtéž roce napsal ještě pochmurný muzikál *Žena, nuše, píseň a smrt* a *Peříčko z nebe*, tato díla se rovněž nedočkala realizace (Frais, 2012).

Pro tuto práci jsem vybrala stěžejní díla Josefa Fraise, a to díla *Muži z podzemního kontinentu*, *Šibík 505*, *Klec plná siláků*, *Válka mezi labutěmi*, *Strom na konci cesty*, *Penzion pro svobodné dámy*, *Báječné místo k narození* a *Bezpečné známosti*. Po jejich představení se pokusím analyzovat postavy a prostředí, které jsou pro tyto knihy typické.

3. 2. 1 Muži z podzemního kontinentu

Próza z hornického prostředí *Muži z podzemního kontinentu* vyšla v roce 1978 v nakladatelství *Československý spisovatel*. Celý příběh je rozdělen do devíti hlavních kapitol, a ty se nadále dělí na drobné podkapitoly. Knihu věnoval: „*Chlapcům z ostravsko-karvínského revíru, kteří to všechno dobře znají.*“ Na začátku můžeme najít citát o nutnosti hledání životního cíle od Marca Aurelia: „*Dopřej si času, aby ses přiučil něčemu opravdu dobrému, a přestaň bloudit nazdařbůh. Ale musíš se vystříhat také jiného poblouznění: neboť zpozdíle si vedou i ti, kteří se v životě lopotí do únavy, ale nemají před sebou cíl, k němuž by zamířili každou svou snahou a vůbec každou svou představou.*“

Knihla byla přeložena do estonštiny, němčiny, kazaštiny, ruštiny a slovenštiny. Její rozhlasová dramatičace proběhla v roce 1978. Toto dílo se dočkalo i své divadelní dramatičace, a to v roce 1981 v Hradci Králové. V tamním *Divadle Vítězného února* uvedl Josef Frais spolu s Marií Bokovou v únoru 1981 úspěšnou premiéru. Až z divadelních programů se dozvěděl, že divadlo věnovalo tuto

inscenaci XVI. sjezdu KSČ. Na to konto Fraiss pronesl klasický výrok: „*Kdybysem to byl věděl, tak bysem tam nechodil*“ (Fraiss, 2012).

Josef Fraiss v *Mužích z podzemního kontinentu* využívá hodně severomoravských dialektů (Holý, 1985), ale není zde vždy používán primárně k jazykové charakteristice slov „*Důsledné užívání lašského dialektu v přímé řeči havíře Molaty pozbývá funkce krajově charakterizační, jakou míval dialekt v klasické realistické próze. Příznakovost dialektu je využita k vyhocení jazykové aktualizace*“ (Macura, 1993). I přes veškerou chválu literární kritiky se našly i takové hlasy, které kritizovaly literární kliše (Vlašín, 1978).

Vypravěčem a zároveň hlavním hrdinou je zde mladý hornický předák Martin Zavřel. U Martina můžeme sledovat silně autobiografické prvky. Martin je horník, který se narodil v Hranicích, je sebevědomý, smělý, vyniká svým intelektem a fyzickou silou. Kolektiv jeho přátel je mu téměř až svatý. Děj je zasazen do jara 1974, přesněji začíná 30. květnem 1974 a končí srpnem téhož roku. Prostředí, ve kterém se příběh odehrává, je ostravsko-karvínský revír a důl Sokolov. Jedna dějová linie je věnována právě jeho kamarádům ze šachty. Objevují se zde postavy jako starý havíř Molata, brigádník Jába a maturant, který se nedostal na vysokou školu a kterému se přezdívá Študent. Milostná linka příběhu je zde spjata s knihovnicí Věrkou, které Martin však říká Markéto, stejně jako všem svým láskám. Hlavní dějová linie je prostupována různými odbočkami, kde se vypravěč ve vzpomínkách vrací ke své rodině, vojně a k učňovskému učilišti. Závěr knihy vrcholí příhodou, kdy je důl zavalen, ale všechno dobře dopadne a Martin s Molatou jsou zachráněni.

3. 2. 2 Šibík 505

Dalším dílem z hornického prostředí je román *Šibík 505* z roku 1979. Kniha má třicet šest kapitol, ty se dále člení na menší podkapitoly, které jsou pojmenované podle sledovaných postav.

Kniha vyšla v nakladatelství *Československý spisovatel* a dočkala se i překladu do ruského jazyka. Román byl v roce 1980 rozhlasově dramatinován na

dvanáctidílnou adaptaci. Zdeněk Dufka napsal scénář k dvoudílnému filmu, ale nebyl realizován. Stejně tak nebyl realizovaný scénář, který napsal sám Josef Frajs (Frajs, 2012).

Díky této knize, bývá Josef Frajs označován i jako pokračovatel spisovatelky Marie Majerové (Vlašínová, 1980). Literární kritika se však *Šibíkovi 505* nevěnovala tolik jako *Mužům z podzemního kontinentu*, ale podle Š. Vlašína „patří mezi nejzdařilejší romány posledních let“ (Vlašín, 1980). V tomto románu ale našli recenzenti větší nedostatky, než jaké našli v *Mužích z podzemního kontinentu*. Josefu Frajsovi zde byla například vytýkána nepřesvědčivost hlavního hrdiny (Galík, 1994).

Příběh začíná první republikou, přesněji už v roce 1936. Josef Frajs popisuje válečná léta, osvobození a únorové vítězství v roce 1948 a končí v sedmdesátých letech.

Setkáváme se s hlavním hrdinou Petrem Prokopem, horníkem, partyzánem a vedoucím učňovského dorostu. Petr prochází celým příběhem. Je zde zachycen jeho nástup na šachtu do dolu Xaver, dospívání a působení v partyzánské skupině. Značná část příběhu je věnována jeho kamarádům z partyzánské skupiny, která působí v Beskydech. Členy skupiny jsou například ostravský student Karel Vonderka, kterému ale všichni přezdívají Študent, Jurka a Tabara.

Do hornického prostředí také autor zasazuje vedlejší postavy havířů, jako jsou například Vlk, Duška, Beránek, Ginter a provokatér Graca. Vypravěč se okrajově také zmiňuje o příbězích Němců Heinricha Hruschky a Hruschkovy lásky Milky a Gerda Hausera.

Konec knihy představuje Petra jako zkušeného a dospělého horníka až po jeho smrt.

3. 2. 3 Klec plná siláků

Klec plná siláků je Frajsův v pořadí třetí román. Kniha vyšla v roce 1978 v nakladatelství *Československý spisovatel*. Je rozdělena do deseti kapitol a drobnějších podkapitol.

Televizní adaptace se *Klec plná siláků* dočkala už v roce 1980 v režii Ludvíka Ráží pod titulem *Můj nezdolný lev*. Hlavní role tehdy obsadili Vladimír Dlouhý, Josef Somr, Jana Brejchová, Tomáš Vacek, Jana Švandová, Josef Vinklář a další.⁷

Děj nás zavádí na moravské maloměsto, kde žije v dobře situované rodině hlavní hrdina knihy Karel Zoule. Příběh začíná před 2. světovou válkou v období okupace.

Karlův otec je typický buržoazní důstojník a maloměšťák, kterým chlapec opovrhne pro jeho charakterové vlastnosti. Pan Zoule přísně dbá na synovu výchovu. Kromě času na učení a jídlo má určený čas na tenis a plavání. Paní Zoulové, která je zvyklá žít ve velkých městech, chybí společenský život. Ztráta společenského života je také zapříčiněna častým stěhováním z důvodu povolání pana Zouleho.

Zoulovi měli vždycky doma služku. Němka Frieda se Karlovi velice líbí. Jednou přistihne chlapec opilého otce, který si odvádí služku do pokoje. Přes tuto skutečnost se nikdy nepřenese. Chce se Friedě pomstít, proto namluví otci, který je plukovníkem, že Frieda prohlíží jeho pracovnu a odnáší z ní listiny. Protože se u Zoulů občas schází tajná odbojová skupina, otec dostane strach a Friedu propustí.

Ve škole se Karel seznámí s novým spolužákem Němcem Hüttlem, který se do městečka přistěhoval z Trutnova, odkud je vhodili Němci. Z chlapců se posléze stanou nerozluční přátelé. Po příchodu německých okupantů Hüttla i s celou rodinou odvezou a Karel ho už nikdy neuvidí.

S otcem se stane velká změna. Zhrouť se a selhává. Stará se jen o to, aby válku přežil, zatímco Karel touží po činu. Musí opustit gymnázium a je totálně nasazen v továrně, kde se snaží sžít s dělnickým kolektivem a zapojit se do ilegální činnosti.

Dostane se k revolveru a zastřelí kolaboranta Smysla, který zařídil, že otcovi vzali penzi a zabavili dům. Smysl je ochotný domluvit se pouze s paní Zoulovou, od které očekává protislužbu. Zbabělý otec matku sám ke Smyslovi posílá. To Karel nechce připustit a rozhodne se k činu, který už patří dospělému muži.

⁷ Česko-Slovenská filmová databáze: <http://www.csfd.cz/film/281638-muj-nezdolny-lev/>, 14. 3. 2013.

Nějakou dobu se pak skrývá u svého dědečka na statku, ale rozhodne se, že už dále nechce žít v koutku klece mezi třesoucími se králíky. Tuto scénu má z dětství stále před očima. Do klece s rysy v berlínské ZOO vpustí králíky jako potravu. Každou chvíli rys nějakého zadává a ostatní se třesou strachy a jsou rádi, že je to tentokrát minulo. Takto Karel odmítá žít. Opouští bezpečný úkryt a odchází bojovat na Slovensko. Slíbí, že se jednou vrátí.

3. 2. 4 Válka mezi labutěmi

Válku mezi labutěmi vydalo nakladatelství *Práce* v roce 1983 jako Fraisovu sedmou knihu. Za tuto prózu dostal uměleckou cenu ÚV SSM v roce 1984.

Hlavním hrdinou je sedmnáctiletý středoškolák Filip Vršek, který žije s rodiči a dvacetiletou sestrou Evou v Hranicích a tajně miluje třídní profesorku češtiny Johanku. Otec, doktor filozofie, je ředitelem Městského muzea a matka je v domácnosti. Filip pomáhá v muzeu a tam rozpráví s bývalým ředitelem muzea panem Pincem. Ve skutečnosti jde ale jen o hru. Je to jeho otec a pane Pinci říká Filip otci schválně, protože jako cizímu člověku může říct to, co by vlastnímu otci neřekl.

Na začátku letních prázdnin se Filip vydává na cestu. Jeho putování začíná u pramenů Vltavy a postupně dojde podél jejího toku až do Prahy, kde si uvědomí, že nejlépe mu je doma v rodném městě, které nadevše miluje a kde zná všechny lidi.

Po návratu z cesty, během které dospívá v muže, se v muzeu rozloučí s imaginárním panem Pincem. I jeho otec poznává, že syn dospěl.

Na konci prázdnin Filip přemýšlí o budoucnosti a o všem, co na něj v životě čeká. Poslední rok gymnázia, studium na vysoké škole, vojenská služba a především velká láska.

Během posledního školního roku se Filip seznámí s o dva roky starší Pavlou. Seznámí je jeho sestra Eva, která zná Pavlu ze zaměstnání. Oba dva se do sebe bláznivě zamilují. Pro Filipa je to první opravdové milostné vzplanutí, které

vášnivě a opravdově prožívá. Uvažuje dokonce o sňatku. Všechn čas teď věnuje své lásce a škole, kde se připravuje k maturitní zkoušce. Je šťastný.

Večer před maturitou se mu sestra snaží naznačit, že jeho Pavla na něj asi nebude mít už tolik času. Filip si chce s Pavlou promluvit, ale u ní doma najde jejího bývalého přítele, který se k ní vrátil. Filip si chce s dívkou promluvit, ale to její přítel nedovolí a oba se poperou.

Dostane od Pavly provinilý a smutný dopis na vysvětlenou, který několikrát přečte, ale stále nechápe jeho obsah. Bloudí nocí až ke svému oblíbenému místu na skále nad řekou, kde ho ráno najde jeho učitelka Johanka, která si myslí, že Filip chce skočit dolů a snaží se ho zachránit. Ke skále se začínají sjíždět auta všech, kteří Filipa celou noc hledali – strážmistr Mysliveček, otec a všichni Filipovi kamarádi. Filip, který ale doopravdy ze skály skočit nechtěl, se nechá odvézt do nemocnice na ošetření po souboji se svým sokem. V nemocnici ho navštíví otec, který mu dojednal, že maturitní zkoušku může vykonat po létě. Filip ví, že se jeho duše uzdraví, bolest pomine a přijdou nové lásky.

Celá kniha je napsána s chápavým humorem a jemnou ironií.

3. 2. 5 Strom na konci cesty

Strom na konci cesty je prózou celkem atypickou, pokud jde o koncepci protagonisty, ale poznáváme zde bezpečně Fraisovu poetiku a opravdovost.

Do textu jsou včleněny desítky citátů z dramát, ze Shakespeara a Goethova Fausta. Každá ze scén pomáhá řešit osobní krizi hlavního hrdiny a pomáhá mu pochopit omyly a slepé uličky.

Hlavním hrdinou románu je hvězda oblastního divadla v Bronově Richard Hanák, nositel titulu zasloužený umělec, o kterém se mluví jako o Mistrovi a „panu herci“.

V divadle se při jednom představení ozývá do telefonu obvinění na současného ředitele divadla Kolára, že on může za odvolání bývalého ředitele Hajniše, kterého měli všichni rádi. Hanák sám považuje zvolení Kolára ředitelem za výsledek intrik. Postupem času se dostává do osobní i umělecké krize. Mnohé

z toho, čemuž věřil, se mu nyní začíná jevit jako malicherné a sporné. Bojí se především rutiny – napětí při studování nové role a vzrušení při setkání s diváky se začíná vytrácet. Hanák takto nemůže pracovat.

Rozpolcený je také v osobním životě. Dlouhá léta udržuje poměr s herečkou Gitou. Ta s Hanákem během jejich vztahu mění své oficiální partnery, ale na jejich lásce se nic nemění. Gita se provdá za nového ředitele Kolára a často musí volit mezi láskou k Richardovi a loajalitou k řediteli. Postavení ženy ředitele divadla nakonec zvítězí nad postavením milenky.

Hanák prožívá krátký románek s kolegyní Olgou, na který jeho žena Marta přijde a s Richardem se rozvádí. Olga nastoupí na její místo, aby byla posléze sama Hanákovi nevěrná.

Intriky v divadle a nevěra manželky přispívají k tomu, že Richard z divadla odchází a začne pít. Alkohol z něj dělá cynika, je zlý a ironický na sebe i na lidi kolem. Uvědomí si, že nemůže být bez divadla a bez své první ženy Marty, které ublížil a kterou stále miluje.

Vydá se na pout' Moravou za obnovením víry v život, potkává prosté lidi a víc než kdy jindy o ní přemýšlí. Patnáctý den dojde na konec cesty, která už dál nevede. Uprostřed stojí osamělý, vysoký strom. Pod ním si Richard uvědomí, kam patří, a vrací se zpátky k divadlu a Martě.

Kniha končí úspěšnou premiérou v divadle Klub v malém městě. Hanák opět nachází smysl života.

3. 2. 6 Penzion pro svobodné dámy

Román *Penzion pro svobodné dámy* je o statečnosti krásných osamocených žen. Fraiss poprvé učiní ve své próze hrdinkou ženu. Oproti jiným jeho dílům zde ubylo humoru, ale u hrdinů nechybí jako vždy vůle vytrvat, nezplanět, zachovat smysl pro přátelství a cit pro spravedlnost.

Příběh vypráví noční vrátný ženského penzionu Libuše. Je to bývalý scénárista a posléze správce lyžařské chaty v Krkonoších. Chtěl být ve stáří ještě užitečný, proto přijal práci jako vrátný. Dívky mu často svěřují svá tajemství, trápení i

bolesti. Říkají mu strýček Saroyan. Shovívavě jim toleruje nepovolené pánské návštěvy, které do penzionu přicházejí tajně oknem v kuchyňce. Mezi jeho nejmilejší dámy, které bydlí v penzionu, patří kamarádky Irena a Milena, zvaná Lvice.

Ireniny životní osudy můžeme sledovat už od jejích šestnácti let. Byla to velmi krásná dívka, do které byli zamilováni kluci z celé školy. Také o dva roky starší Jiří Kováč. Snaží se s Irenou sblížit, ale ona ho odmítá. Jiřího utěší Irenina kamarádka Dana, která se jí hned pochlubí. Irena je uražená a pomstu nachází v náruči holkaře Mojžíška. Jirka odjíždí na vojnu a Irenu mrzí, že propásla příležitost ke sblížení s klukem, který se jí líbil a který ji miloval. Během studia na střední škole si Irena občas vydělává jako modelka. V tom ji podporuje matka, která ji přihlásí do soutěže o nejkrásnější dívku regionu Miss. Tam dívka získá první místo a postupuje do krajského kola, které také vyhraje. Začíná jí život plný fotografování a reklam. Matka donutí Irenu k podání přihlášky na hereckou školu, ale není přijata. Přijímá práci v kanceláři broumovských skláren. Dívku od práce odvádí pózování pro časopisy. Je vidět ve všech módních žurnálech, kalendářích a na plakátech. Nakonec se dohodne na výpovědi ze zaměstnání a na naléhání matky se odstěhuje do Prahy. Po několika povrchních známostech se seznámí s doktorem Sladkým, za kterého se provdá. Velmi se sblíží se svojí tchýní a rodinný život se jí líbí, zvláště když přijde do jiného stavu. Velká změna se stane ale s jejím manželem. Ten neunes, že přestává být pro manželku a matku středem světa, a vyhledává pozornost a obdiv u sestřiček v nemocnici. Během jednoho takového záletu Irena o dítě přijde a jejich vztah se změní natolik, že dojde k rozvodu a Irena se nastěhuje do ženského penzionu, kde se setká s pozdější nejlepší kamarádkou Lvicí. Irena se snaží osamostatnit, ale jako modelka už pracovat nemůže. Náhodou se seznámí s barmanem Petrem a stanou se z nich dobří kamarádi. Petr najde Ireně práci u taxislužby. Vrátnému v penzionu se taxikářka svěřuje se svými nesčetnými humornými i smutnými příběhy z práce, kde se setkává s nejrůznějšími typy lidí – od pánů, kteří se jí snaží uhnat, přes nafoukané snoby, veksláky, opilce až po nastávající maminky spěchající do porodnice.

Příběh Mileny zvané Lvice je kratší. Je to velmi krásná a chytrá žena s vysokoškolským vzděláním, která ale nemá štěstí na vztahy s muži. Velmi touží po rodinném životě. Chodí často na večírky a do společnosti, aby se seznámila s potencionálním budoucím manželem, ale vždycky je to jenom známost na jednu noc. Po dlouhé řadě smutných osamocených večerů přijde chvíle, která všechno změní. Při drobné nehodě s kabelkou se seznámí se zubařem Markésem. Z náhodného setkání se vyvine pevný citový vztah, který spěje ke svatbě. Lvice se odstěhuje z penzionu ke svému doktorovi a k Ireně na pokoj přijde nová dívka.

Taxikář Ferda, o kterém všichni vědí, že provozuje podivné kšefty, je zavražděn. Probíhá vyšetřování a nemine ani Irenu, která vypovídá na policii všechno, co o případu ví. Před penzionem je napadena dvěma taxikáři, kteří jsou do případu také zapleteni, ale vrátí se spolu s dívkami násilníky zaženu. Kniha končí nečekaným setkáním Ireny s první láskou Jirkou Kováčem.

3. 2. 7 Báječné místo k narození

Tato kniha vznikla jako románová adaptace stejnojmenné divadelní hry. Muzikál představilo *Divadlo Vítězného února* v Hradci králové v roce 1985. Za toto dílo dostal Josef Frajs zvláštní uznání ministerstva kultury ČR.

Román vyšel v roce 1987 v nakladatelství *Československý spisovatel* a dočkal se i překladu do ruského jazyka.

Kniha je rozdělena do šestnácti kapitol a menších podkapitol. Jedná se o velký milostný příběh slévače Josefa Drhy a jeho přítelkyně, studentky Veroniky Martinové.

Josef je mladý muž, který se raději odstěhoval z domova do malé podkrovní garsonky, než aby poslouchal výčitky otce, že ho stojí moc peněz. Našel si celkem slušně placenou práci ve slévárně. Velmi pracovitý, charakterní a rozhodný hrdina, pro kterého je přátelství a pracovní kolektiv velmi důležitý, je u Fraise snad už samozřejmostí. Veronika je mladá studentka, žijící u svých rodičů, která má zase problémy se svou matkou.

První kapitola začíná tím, že těhotná Veronika jede s Josefem do porodnice a teprve až v následující kapitole se dozvídáme předcházející příběh.

Josef se seznámil s Veronikou v kavárně, která právě čekala na svého přítele, jenž nepřišel. Po pár náhodných setkáních se začnou vídat pravidelně. Stráví spolu víkend u jezera, po kterém Veronika zjistí, že je těhotná. Josef neváhá a nastěhuje si Veroniku k sobě do garsonky i proti vůli její matky.

Vedlejší dějová linie je věnována Josefově rodině: až přehnaně starostlivé matce, ne moc úspěšnému herci otci a ostatním členům rodiny. Když zemře Josefův pradědeček Jan, neshody o majetek vyvrcholí rodinnou hádkou, protože pradědeček odkáže velkou chalupu své družce Filoméně. Další část odboček od hlavní linie tvoří příhody ve slévárně, kde pracuje Josef a kde je hlavní mistr pan Sojka, kterému Josef říká otecko.

Velká část knihy je psána formou jakéhosi deníku pro syna, který se má Josefovi a Veronice narodit. Deník píše Josef, který v něm oslovuje svého nenarozeného syna Věroslave, protože ho na Věroslava počali. Líčí v něm jejich příběh, jak se seznámili, jak se milovali, a líčí i nesouhlasný postoj Veroničiny matky. V deníku oslovuje s neskutečnou něžností a láskou i Veroniku a popisuje ji, jaké k ní měl city ze začátku jejich vztahu a jak to všechno prožíval.

Když je už Veronika v porodnici, najde při malování garsonky v zásuvce dopis, který psala Veronika své kamarádce, ale který nikdy neposlala. Píše v něm, že si není jistá, že je dítě Josefovo, že by mohlo být ještě jejího bývalého přítele, se kterým byla ze začátku současně s Josefem. Josef však Veroniku nadevše miluje, a proto se rozhodne dělat, že o ničem neví. Pro jistotu ještě požádá o radu svoji babičku, kterou považuje za nejmoudřejší z rodu, a ta mu poradí, aby to nikomu neříkal, ani Veronice ne. Veronika volá Josefovi z porodnice a chce mu ke všemu přiznat a už se nevrátit k němu do garsonky, ale on ji zarazí a poprosí ji, aby se vrátila s jejich synem domů. Synovi dají jméno Jan po pradědečkovi Josefa.

Autor v díle dokazuje, že bychom měli milovat lidi i s jejich prohřešky a přes všechny překážky. Protože svět je přeci báječné místo k narození (Frais, 1987).

3. 2. 8 Bezpečné známosti

Kniha *Bezpečné známosti* je psychologický román z atraktivního prostředí s detektivní zápletkou, který volně navazuje na *Penzion pro svobodné dámy*.

Setkáváme se zde opět s krásnou taxikářkou Irenou Sladkou, hlavní postavou je zde ale nadporučík Adalbert Hluchý, který řeší vraždu taxikáře Antonína Fereckého, zvaného Ferda. Hluchý je pohledný rozvedený muž, který je oddán své práci. Na případu Fereckého ho zajímá nejen kdo a jak vraždil, ale také proč. A proč se z normálního a milého kluka stává vychytralý a agresivní násilník, který si tak dlouho zahrával s životy ostatních, až přišel o svůj.

Už od dětských let se projevuje Toník jako vzpurný násilník. Ve škole mu učitelé ledacos prominou, protože mu jde dobře učení, ale i přes to většinou končí školní rok zhoršenou známkou z chování. Tonda kolem sebe shromáždí partu, které jeho chování imponuje. Jejich akce byly rádobý chlapácké, ale postupně se dostaly za hranice zákona. Tu a tam něco ukradli nebo někoho zbili. Otec byl na syna hrdý a bránil ho proti matce i učitelům. Byl rád, že se o sebe Tonda dokáže postarat.

Po skončení základní školy odešel na sever Čech do učení na uměleckého kováře. Na internátu musel kolikrát jako bažant spolykat slzy hořkého vzteku. Trpělivě čekal, až postoupí do druhého ročníku, stane se z něj mazák a všechno si vynahradí. Jeho vydírání a šikanování vyvrcholilo, když nachytil mladšího spolužáka s dívkou, která se mu líbila. Tonda si na mladíka počkal, a ten po dlouhé honičce spadl z třípatrové budovy. Z chlapce se stal vozíčkář a Fereckého soud odsoudil k podmíněnému trestu za omezování svobody.

Po vyučení nastoupil Tonda vojenskou službu, kterou díky svému mazáctví proplul bez větších problémů. Po návratu do civilu se z už tak zkaženého Tondy stává ještě vekslák a násilník. Jedna jeho akce vyústí až k nepodmíněnému trestu. Po propuštění z vězení se Tonda vrátil ke svému starému způsobu života. Navíc ještě přidal pojišťovací podvody s nabouranými auty a nabízení dívek k prostituci.

Začal jezdit jako taxikář, kde si s vedoucím mechanikem provozu zařídili živnost s náhradními díly. Postupně se stal Ferecký pro mnohé lidi nepohodlný.

Ted' je mrtvý a nadporučík Hluchý začíná vyslýchat Ferdovy spolupracovníky a známé. Jednou z podezřelých na jeho seznamu je i Irena Sladká, do který se Hluchý zakouká. Irena na stanici vypoví všechno, co ví o Fereckého kšeftech, ale to se jí vymstí a dva z jeho bandy ji napadnou.

Podezřelých z vraždy je celá řada, protože si Ferda za svůj život stačil znepřátelit hodně lidí. Trpělivá práce policistů, založená na pečlivém složení portrétu oběti, vede k odhalení pachatele. Je jím otec chlapce, který kvůli Fereckému skončil kdysi na vozíku. Když před půl rokem spáchal chlapec sebevraždu, rozhodl se jeho otec, že Ferdu zabije.

Nadporučík Hluchý se během vyšetřování sblíží s taxikářkou Irenou Sladkou, které Bertík také není lhostejný.

Román je plný typicky fraisovského humoru s patřičnou dávkou napětí a úsměvné shovívavosti.

3. 3 Analýza děl Josefa Fraise

Pokusím se analyzovat postavy v prózách Josefa Fraise. Zaměřím se na to, do jaké míry jsou jeho hlavní hrdinové založeni na autobiografičnosti. Budu se snažit i popsat prostředí, do kterého bývá nejčastěji zasazen děj, a následně zhodnotím celkový styl psaní a pocity, které má čtenář po přečtení jeho knihy.

3. 3. 1 Postavy

Autobiografičnost hlavního hrdiny na nás dýchne hned z prvních řádků knih. Ústřední postavou většinou bývá mladý muž z dělnického prostředí, který zažívá každodenní starosti. Prochází životem přes drobné i větší překážky a snaží se žít svůj život. Autor má rád poctivé, čestné a otevřené lidi a na druhou stranu nesnáší faleš, lhostejnost a podlost. Přátelství, solidarita a životní dynamika jsou hlavním rysem charakteru hrdinů jeho knih, i samotného Josefa Fraise.

Postavy dělníků bývají charakterizovány obrovskou chutí k práci, přátelstvím, vstřícností a bývají věrni svým zásadám. Vždy se najde v mladém dělnickém

kolektivu buď mistr nebo starší kolega, který přebírá až otcovskou zodpovědnost nad mladými lidmi, pro své otevřené srdce a spoustu zkušeností, které rád promítá do veselých i smutných historek o životě a o práci, bývá v kolektivu velice oblíben.

Vyloženě záporného hrdinu v prózách Josefa Fraise nehledejme. Ať už má nějaká postava větší či menší charakterové vady, nedá se říct, že by byla vyloženě záporná. Autor možná až idealizuje pracujícího člověka. Všudypřítomný optimismus, chuť k práci, čestnost a spravedlnost jsou možná až jakýmsi vysněným světem, kde všechno funguje, jak má, a jeden se může spolehnout na druhého.

Dalo by se říct, že svůj život poznamenaný matkou částečně promítá i do svých knih. Když už se zmiňuje o rodičích hlavního hrdiny, téměř vždy je jeden z nich problémový, nejčastěji to pak bývá matka.

Ženy Josef Fraise do svých děl moc nezasazuje. Pouze v *Penziónu pro svobodné dámy* najdeme hlavní hrdinku příběhu ženu, ale i tak celý příběh vlastně vypráví muž. Když už protne osud fraisovského hrdiny žena, bývá většinou tichá, dalo by se říct až nenápadná. Vybírá si jak blondýnky, tak brunetky, které mají však jedno společné. Všechny jsou milovány.

3. 3. 2 Prostředí

I prostředí bývá autobiografické. Tu a tam se hrdina narodí jako Fraise v Hranicích, jindy zas pošle hlavního představitele do učení do severních Čech nebo přímo do dolu. Ve svých prózách píše o lidech a o prostředí, které dobře a důvěrně zná a nějakou dobu se s nimi denně setkával. Můžeme nahlédnout do životů horníků, herců, šoférů, zedníků, boxerů a do mnoha dalších životů, které si Josef Fraise vyzkoušel.

Zajímavé je, že ač je téměř vždy ústřední postavou dělník, tak se hlavní děj ať už třeba ve slévárně nebo v dole neodehrává. Fraisevi hrdinové prožívají své příběhy až po pracovní době a zaměstnání využívají jako místa, kde se

kamarádům mohou svěřovat se svou životní situací, ve které se momentálně ocitli a jen letmo nastiňuje Frais příhody, které se stanou v práci.

3. 3. 3 Styl

Pro jeho neuvěřitelnou lehkost psaní, úžasnou čtivost, nesmírně svěží humor, ironii, sebeironii a obrovský dar vyprávění bývá často přirovnáván k Vladislavu Vančurovi, který byl pro Josefa Fraise velkým vzorem.

Hned první strana příběhu vtáhne čtenáře do děje. Ten má pak tendenci přečíst celou jeho knihu najednou, protože se mu nechce opouštět svět, který umí Josef Frais tak dokonale vytvořit. S poslední větou je čtenáři až líto, že je příběh u konce, a přál by si nahlížet do životů hlavních hrdinů ještě o něco déle.

Ve svých dílech usiluje o jakési ozvláštnění celého příběhu a jeho hrdinů tím, že klade velký důraz na vypravěčský styl, lehce ironický humor a ve svých dílech hodně používá přímou řeč.

Své vyprávění soustředí spíše na prostředí, jednání a chování postav než na jejich psychologii. Jeho příběhy jsou vždy zajímavé, čtivé a plné poutavých scén.

Věřím, že se čtenář k jeho knihám bude rád vracet a znovu v nich objevovat svět Josefa Fraise.

4 Tvůrčí profil Václava Duška

4. 1 Život

Václav Dušek se narodil v dělnické rodině 2. 9. 1944 v Praze. Vyučil se malířem pokojů a stejně jako Josef Frais vystřídal řadu zaměstnání: pracoval v dolech, na jatkách, byl i řidičem, lesním dělníkem, učitelem v lidové škole umění, redaktorem teplických okresních novin *Směr* aj. Úspěšně absolvoval filmovou fakultu *Akademie múzických umění* v Praze a poté se stal nejprve scénáristou *Filmového studia Barrandov* a následně dramaturgem *Severočeského divadla Zdeňka Nejedlého* v Ústí nad Labem. Psal básně, povídky a reportáže a v letech 1972 – 1973 napsal pro *Československý rozhlas* v Ústí nad Labem rozhlasové hry *Autonehoda* nebo *Pán na inzerát* (Jedlička, 1985). Do sbírky povídek východoslovenských a severočeských autorů *Dvojí hlas* přispěl třemi svými povídkami (Forst, 1985). Mimo jiné napsal spolu s Jiřím Švejdou v roce 1978 scénář k televizní hře *Pán na inzerát*, kde hlavní roli starého mládence, který hledá partnerku, ztvárnil Oldřich Slavík.⁸

Koncem osmdesátých let působil v ústeckém *Činoherním studiu*. Poté se přestěhoval do Prahy a v roce 1989 se stal předsedou výboru *Sdružení českých spisovatelů*, v této funkci setrval až do jara 1990, kdy sdružení zaniklo. Prošel také pozicemi vedoucího redaktora nakladatelství *Kredit* nebo redaktora kulturní rubriky *Rudého práva*.⁹

Politicky se nijak zvlášť neprojevoval. Nepodepsal *Chartu 77* ani *Antichartu*. Po revoluci neměl tedy potíže s vydáváním svých děl jako Josef Frais.

4. 2 Dílo

V díle *Panna nebo orel* přivedl na svět jako prvního svého hrdinu Tadeáše Falka, který se objevuje i v jeho jiných knihách. Další jeho příběhy můžeme

⁸ Česká televize: <http://www.cesktelevize.cz/porady/124615-pan-na-inzerat/37845144106/>, 21. 3. 2012.

⁹ Slovník české literatury po roce 1945:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1216>, 21. 3. 2013.

sledovat v prózách *Druhý dech* (1975), *Tuláci* (1978) a *Dny pro kočku* (1979). Následovaly prózy *Lovec štěstí* a *Skleněný Golem*, kam již Dušek zasazuje jiného hlavního hrdinu. Z knih napsaných po revoluci stojí za zmínku ještě *Komu nepadají hvězdy* (1990), *Poslední kovboj* (1993), *Karlínské blues* (1995) nebo *Paví dům* (2001).

Značnou měrou přispíval mj. do periodik *Tvorba*, *Kmen*, *Literární měsíčník* a *Právo lidu* a své rozhovory pak uveřejňoval v *Rudém právu* a *Týdeníku Květy*.

Jeho kniha *Druhý dech* se dočkala filmové adaptace pod názvem *Křehké vztahy* v režii Juraje Herze. Vít Olmer zas převzal režii nad zfilmováním povídkového souboru *Tuláci* v roce 2001.

Uspěl tam, kde Josefa Fraise odmítli, a podařilo se mu napsat knihu *J. Vinklář: Pokus o kus pravdy*.

Václav Dušek se zabýval také cestopisy a společně s Evou Kantůrkovou a Janem Cimickým napsal v roce 2006 *Most přes Dlouhou řeku*.¹⁰

Pro následnou podrobnější analýzu jsem vybrala díla *Tuláci*, *Dny pro kočku*, *Lovec štěstí* a *Skleněný Golem*. Knihy nejprve a představím a následně se pokusím o jejich analýzu.

4. 2. 1 Tuláci

V osmi povídkách vypráví Václav Dušek příběhy party kardinálů – klukovské party z karlínské dělnické čtvrti padesátých let. Všichni pocházejí z chudých a rozvrácených rodin a všichni touží po spravedlivém světě. Jejich naivní dětské představy o čestnosti, pravdě a kamarádství jsou morálně stavěny výš, než sobecký a falešný svět dospělých. Příběhy jsou výpovědí o rozumovém a citovém dozrávání chlapců.

Hlavním hrdinou je Tadeáš Falk, zvaný Šupy. Ten žije pouze s matkou, která si ponižujícími posluhami přivydělává na živobytí. Další kamarádi Harýk, Bogan, Kory a Moulin také vyrůstají v nelehkých podmínkách.

¹⁰ Slovník české literatury po roce 1945:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1216>, 21. 3. 2013.

Nero

Kluci shánějí peníze, aby si mohli koupit moderní brusle kanady namísto šlajfek. Do sběrný pracně navezou na kárách starý papír, ale vedoucí sběrný Nero jim vyplatí mnohem míň, než na kolik mají právo. Klukům nezbyvá, než se s takovou nespravedlností smířit. Nakonec se dohodnou, že brusle koupí jenom jedny a budou si je půjčovat. V povídce se objevují první citové vztahy mezi světem chlapců a dívek.

Axa

Na plovárně Axa vládne pevnou rukou plavčík Čermák. Kardinálové nemají dost peněz na povinné pronajmutí skříňky, proto požádají staršího kluka Eliáše o pomoc. Ten se chce seznámit s dívkou, která se mu líbí, a kluci mu mají za pomoc zprostředkovat setkání s ní. Kluci se jí přiznají, že je Eliáš vydírá, a že pokud mu dívku nepřivedou, nechá je s ostudou vyvést z plovárny. Sledně se ale obhroublý Eliáš nelíbí a seznámit se s ním nechce. Raději půjčí klukům sama peníze, svého nápadníka odmítne a kluky pozve na občerstvení do bufetu. Tam je seznámí s přítelem a kluci zjistí, že dívka dělá společníci cizincům. Nakonec je mrzí, že Eliáše podrazili, i když byl k nesnesení.

Zatčení

Po posilnění teplou polévkou, o kterou málem přišli kvůli bufetákoví Bolzánovi, si kluci počkali před jatkami na bývalého otčíma kamaráda Harýka. Ten, když opouštěl Harýkovu matku, odnesl z bytu všechno cenné. Kardinálové ho napadli a chtěli se mu pomstít za Harýka, a přitom je zadržela bezpečnost. Na stanici se kluci dozvěděli, že paní Kovandová vzala svého druha na milost a odvedla si ho domů. Kluci ještě navíc dostali vynadáno, že nebyli ve škole. Harýk se však odmítl vrátit domů k matce.

Do emigrace

O Vánocích Tadeášova matka připravuje jídlo i pro otce, který je ve vězení. U sousedů se strhne obvyklá bitka, která je ale výbušnější než jindy, a sousedka s malou dcerkou hledá u Falků azyl. Pohádá se ale i s paní Falkovou a s nadávkami odejde. Po nevydařených Vánocích se kluci domlouvají, že zkusí emigrovat jako sousedovi synové. Tadeáš se doma svěří matce, a ta vše prozradí rodině hlavního aktéra Harýka. Ten po pořádném výprasku s kamarády nemluví, ale nakonec se s nimi usmíří a dokonce pojmenují svoje oblíbené místo u řeky Emigrace. Od té doby mohou říkat, že jdou do emigrace.

Holka na kolečkách

Jedno letní odpoledne musí jít Tadeáš na procházku s dvacetiletou Hankou Hronešovou, která je na vozíku. Jeho matka u Hronešů posluhuje a přání děvčete se nedá odmítnout. Po cestě potkají kamaráda Harýka, kterého napadne, že vezmou Hanku k řece, aby se poprvé v životě vykoupala v přírodě. Ta nadšeně souhlasí. Nemá ale plavky, tak je kluci ukradnou. Koupání si Hanka užívá, ve vodě se její postižení totiž vytrácí a Harýk ji učí plavat. Vděčná dívka pozve kluky do bufetu na velké občerstvení. Tadeáš s Harýkem odvezou šťastnou Hanku domů a po cestě raději plavky vyhodí, aby nikdo nezjistil, jak strávili odpoledne. Druhý den ale našla matka Hanky mokré plavky v popelnici a celá akce se provalila, když se Hance udělalo špatně. Tadeáš dostane pořádný výprask od paní Hronešové i od své matky. Po týdnu si nechá Hanka Šupyho zavolat, aby se s ním rozloučila, protože se její stav zhoršil. Chce ještě vidět Harýka, který se jí líbil. Hanka umírá a Tadeáš si vyčítá, že za to můžou oni, protože dívka při koupání nastydla. Není to ale pravda, protože Hanka zemřela kvůli své nemoci. Kamarád Bogan Tadeáše utěšuje, že se Hanka vlastně vysvobodila.

Černá růže

Do pavlačového domu, ke bydlí Tadeáš, se přistěhuje romská rodina s devíti dětmi. Tadeáš se seznámí s nejstarší Marií. Vezme ji na fotbalové utkání, které hlavně díky němu vyhrají kardinálové rozdílem osmi gólů. Poražená parta

Boublika vymyslí, jak vysokou porážku pomstít. Vyhlásí soutěž ve zpěvu na karnevalu, který se má konat za čtrnáct dní, jenže nikdo z kardinálů zpívat neumí a ani nehraje na žádný hudební nástroj. V této soutěži mají porážku jistou. Marie prosí Tadeáše, jestli by s ní šel na dostihy, ten má koně velmi rád. Vezmou s sebou kamaráda Bogana. Na dostizích se k Marii nevhodně chová jeden divák, tak se s ním kluci poperou. Strhne se velká rvačka, která končí vyhazovem z Chuchle. Bogana napadne, jestli Marie neumí náhodou zpívat. Ta kývne a kluci ji nominují za kardinály do soutěže ve zpěvu. Dají jí jméno Černá růže. Dívka má velký úspěch a Boublikova parta opět prohrává. Večer před spaním má Tadeáš plnou hlavu Marie.

Slečna Láska

Slečna Láska se říká staré paní Potůčkové, která se stará o toulavé kočky. Kdysi to bývala krásná dáma, ale dnes je z ní troska. Sousedovi Krištofovi se její kočičinec nelíbí a všechny kočky otráví. Stará paní je nešťastná. Kardinálové cítí, že ji musí pomstít. Počítají si na Krištofa v průjezdu, když jde z hospody a pořádně ho zmlátí. Navíc seženou slečně Lásce obrovského psa s dobrým srdcem, a ta je ráda, že má nového společníka. Tadeáš má dobrý pocit, že staré paní pomohl.

Sociální bába

V poslední povídce jsou kardinálové už v učení, Harýk pracuje na stadionu, a na obvyklé akce už nemají tolik času. Když se chce jednou Tadeáš dostat plotem zadarmo na bruslení, Harýk ho chytí a nechce mu odpustit lístek. Tadeáš o tom vypráví klukům, a ti se rozhodnou, že Harýk musí dostat lekci. Počkají si na něj a po jedné velké ráně do hlavy, zůstává Harýk ležet. Tadeáš má strach, že je mrtvý. Když se chce přesvědčit, jestli není jeho kamarád mrtvý, vyruší ho vzdálené kroky a uteče.

Večer se jde podívat do domu, kde kamarád bydlí, a má strach, že ho doma nenajde. Odváží se zaklepat a najde Harýka se zavázanou hlavou. Ten donutí Tadeáše, aby s ním šel na policejní stanici a přiznal se. Tadeáš se pořád omlouvá,

že on ránu nedal, pak se ale smíří s osudem a jde. Těsně před vstupem na stanici Harýk Tadeáše zastaví, že ho jenom zkoušel a že by ho nikdy neudal. Tadeáš se vrací k matce, která ho dlouho hledala, a očekává obvyklý výprask. Místo toho se mu dostane pohlazení.

4. 2. 2 Dny pro kočku

Hlavní postavou a také vypravěčem příběhu je opět Tadeáš Falk, zvaný Šupy, jehož dětství se už zrcadlí v povídkovém cyklu *Tuláci* a jehož pozdější osudy zachycuje autor v románech *Panna nebo orel*, *Druhý dech* a *Karlínské blues*.

Tadeáš se již třetím rokem učí na malíře pokojů. Se svým mistrem chodí často na melouchy, ale zjistí, že ho mistr jen vydírá a sám bere peníze. Neudrží se a udeří ho. Konflikt na pracovišti a nesrovnalosti v rodině vyřeší odchodem z domova i z práce. Potuluje se s kamarádem Delfínem, který je o pár let starší než on, v každé situaci si ví rady a respekt si dokáže vynutit třeba i nejtvrďšími prostředky. Obývají spolu opuštěný byt Delfíniny sestry Johanky, která se živí prostitucí. Peníze na obživu shánějí všelijak.

Po jedné hádce odchází Tadeáš spát do vagónu na nádraží, kde se seznámí s nezletilou Monou, která uprchla z Domova mládeže a skrývá se. Při jednom policejním zásahu je Šupy zatčen, ale Mona stačí utéct. Tadeáše vyslyší především kvůli Delfínovi, který má na svědomí několik trestných činů. Tadeáš kamaráda nezradí. Je propuštěn, ale nemůže se s hrdostí vrátit do práce ani domů. Matka si totiž přivedla nového partnera, s kterým si Tadeáš nerozumí a odmítá s ním žít.

Spolu s Monou obývají vypůjčený byt. Peníze si Tadeáš vydělává nahodilou prací jako malíř pokojů.

Čím dál víc se zamilovává do Mony a cítí za ni odpovědnost. Tuší, že bude jednoho dne dopadena, ale zatím si plánují společnou budoucnost. Napětí ve kterém žijí, se stupňuje, stejně tak jako napětí z možného dopadení Mony. Vypůjčí si chatu na Berounce, kde na několik dní najdou útočiště. Tadeáš zde začne dokonce pracovat v přístavním hostinci. Po několika dnech je navštěvuje

Delfín, přiznává se, že při jedné akci ošklivě zranil člověka a chce odjet do ciziny. K tomu potřebuje peníze, které má schované u kamarádky Katky. Protože předpokládá, že by mohl být u Katčina bytu chycen, požádá o pomoc Monu. Ta mu peníze přinese, ale je na nádraží sama zadržena. Tadeáše to mrzí, protože zjistí, že má na světě jen ji. Obviňuje Delfína, že pro Monu schválně nic neudělal a že je rád, že se jí zbavili. Tadeáš má už dost života na útěku a rozhodne se, že se vrátí domů.

4. 2. 3 Lovec štěstí

Hlavním hrdinou románu *Lovec štěstí* je pětatřicetiletý Jan Vlk. Jako chlapec vyrůstá u zámožných adoptivních rodičů. Nevlastní matka ho velmi milovala, ale také rozmazlila. Jan si dopřává zábav, divadel a kin a hraje tenis a volejbal.

Během studia na gymnáziu otec umírá a Jan nastupuje do učení na automechanika, ale práce se mu nelíbí a chce jen volnost a dostatek peněz. Spolu se dvěma kamarády přepadnou a okradou číšníka. První trest na sebe nenechá dlouho čekat. Matka mu vše odpustí, ale při druhém zatčení se ho již zříká a během jeho druhého pobytu ve vězení umírá.

Příběh začíná propuštěním Jana Vlka z třetího výkonu trestu. Odpykává si dvouletý trest za výtržnictví. Ve skutečnosti ukradl trezor s valutami, který na útěku dobře schoval v hrobě svých rodičů. Svým komplicům namluví, že se musel peněz cestou zbavit. Jeho první kroky z vězení vedou do oblíbené hospody, kde se setkává s kamarádem Molym, který ho na pár dní ubytuje u sebe doma a navíc mu najde práci.

Jan si dává předsevzetí, že skončí s pitím a do vězení se už nikdy nevrátí, ale všechny jeho sny troskotají na nedostatku vůle a houževnatosti. Nastěhuje se na podnikovou ubytovnu a tvrdě pracuje jako kopáč. Jeho bývalí komplicové Grizzly a Malambo mají podezření, že si Jan nechal peníze pro sebe, a začnou ho sledovat. Jan se začne stýkat s Romkou Johankou, ženou bývalého spoluvězně. Také se seznamuje s dívkou Janou, která pracuje pro Grizzlyho jako prostitutka. S tou se Jan chce nakonec oženit. To se ale nelíbí Grizzlymu, který by tak přišel o velké

peníze. Jan mu slíbí, že odpracuje Janiny dluhy na akcích při vykrádání aut. Před poslední jízdou se rozhodne, že s krádežemi končí, vyzvedne si z úkrytu peníze, nějaké z nich rozdá a těší se na nový život.

Poslední akce a bude volný. Během jízdy mu řeknou komplicové, že vědí o penězích, které rozdál, a chtějí ho zlikvidovat. Jan sešlápne plyn a v plné rychlosti narazí do betonového podjezdu. Poslední jeho myšlenka je, že štěstí, na které čeká celý život, nepřichází.

4. 2. 4 Skleněný Golem

Hlavním hrdinou je Matouš Toner, chlapec z pražského Karlína. Příběh začíná po válce, kdy Matoušův otec koupí obchod s galanterií a sní svůj velký sen o obchodním domě. Nepochopil, jako jiní majitelé krámků, že doba podnikání nepřeje. Kdo má rozum, zbavuje se majetku, hlásí se do fabrik, na šachty, do oceláren a do zemědělství. Mnozí odjíždějí posílit pohraničí, aby se zabydleli v nových domech. Matoušův otec však trvá na svém, že nic špatného nedělá. Jednoho dne je zatčen, odsouzen a poslán do pracovního tábora. Pomoc Tonerovi nenajdou ani u strýce Karla, který je významným úředníkem, ten je však odmítá.

Po propuštění z tábora se celá rodina odstěhuje na vesnici k příbuzným do Elčic. Otec je však vážně nemocný a musí do nemocnice, kde umírá. V této kapitole se otevírá téma, které bylo v době vzniku románu tabu, a to téma pronásledování v padesátých letech.

Ve druhé části nacházíme Matouše již jako zednického učně. Kvůli své povaze má neustálé problémy s učiteli i s kamarády. Jedněm vyčítá melouchaření a druhým slabost a podrazáctví. Jako jediný se zastane nejslabšího učně Bernáška, který je šikanován. Nakonec je jím zrazen, když zjistí, že Bernášek chodí donášet řediteli.

Matouš je pro výstrahu všem vyloučen z učiliště a odchází na stavbu do Kralup, kde pracuje jako pomocný dělník. Jeho parťákem je Lexa Mazal, který si na staveništi plní svůj dávný sen stavět domy. Matouš má i tady problémy s prospěchářským okolím. Každému řekne na rovinu, co si myslí, ale vše se obrátí

proti němu. Jednou v noci pomáhá skládat tvárnice, které řidiči dovezli, ale odmítli je složit. Po těžké dřině v mrazu ho skladnice z vděčnosti pozve na ubytovnu na večeři. Tam je přistižen hlídkou svazáckých funkcionářů stavebního výboru a je obviněn z nemravností. Odmítá se dostavit na výbor a tam vše vysvětlit a hájit se. Raději ze stavby odchází. Také se rozchází s dívkou Broňou, která si uvědomí, že její místo je asi jinde.

Na inzerát přijímá práci na preferované stavbě v povrchové šachtě. Tvrdou dřinu vystřídá za několik měsíců nástup na vojenskou službu. Brutalita, faleš a podrazáctví ho vedou ke vzpourám. Všude, kam Matouš přijde, nastane konflikt ve jménu spravedlnosti. Vedoucí na stavbách, nadřízení důstojníci, s těmi všemi vede Matouš nekonečný boj. Na konci vojny přemýšlí, kam půjde dál a co se svým životem. Rozchází se s matkou, která si už zvykla žít bez něho. Rozhodne se odejít na sever k tvrdé práci.

4. 3 Analýza děl Václava Duška

V následující části se pokusím analyzovat představená díla Václava Duška. Budu zkoumat charakter postav, prostředí a situace, do kterých se jeho postavy dostávají.

4. 3. 1 Postavy

Václav Dušek si vybírá mladé lidi z rozvrácených rodin a sociálně slabého prostředí. Jeho hrdinové mívají sklony k životním krizím a selháním. Nedostatek pevné vůle je tak přivádí do složitých situací, které většinou končí tragicky. Většinou to bývají dělníci, kteří poznali tvrdou práci na stavbách a v dolech.

Nejčastějším hrdinou v Duškových knihách bývá Tadeáš Falk. Jeho osud můžeme sledovat už od dětských let, až do dospělosti. Tadeáš se vyskytuje v partě, jejíž činy jsou někdy až za hranicemi zákona. Autobiografický odraz Tadeáše je zde zřejmý. Jako Václav Dušek se i Tadeáš učí malířem pokojů a pracoval jako řidič na jatkách. Dalo by se říct, že i ztrátu svého otce v raném dětství také

promítá do Tadeášova osudu. Tam sice Tadeáš otce má, ale většinou pobývá ve vězení a nemůže mu tak být oporou při jeho složitém dospívání.

Ženy ve vedlejších postavách, bývají prostitutky, Romky a dívky z dětských domovů. Hlavní hrdina se je nesnaží napravovat nebo zachraňovat, ale bere je takové, jaké jsou.

Dalo by se říct, že jsou jeho postavy z problematických rodin rozpolcené. Na jedné straně je zde patrný jakýsi vzdor proti pravidlům konformní společnosti a až jakási vzpoura proti zvyklostem a falešnosti a na druhé straně je tu touha po šťastném a spokojeném životě a po začlenění do společnosti, která je ale díky jejich vzdoru staví na svůj okraj, ačkoliv jim nechybí chuť k práci, ani opravdovost v milostném životě a upřímnost.

Navzdory konfliktní povaze jeho postav autor nekritizuje je, ale společnost.

4. 3. 2 Prostředí

Nejčastěji bývá děj zasazen do dělnické čtvrti na rozhraní Karlína, Holešovic a Libně v Praze, kde se Václav Dušek narodil a kde vyrůstal. Prostředí je mu tedy důvěrně známé. Své hrdiny posílá na stavby, za volanty automobilů nebo do dolů. Také tato prostředí jsou Duškovi velice blízká, protože jimi na vlastní kůži v životě prošel. Místem, kde jeho hrdinové nejčastěji zažívají své příhody jsou ulice a zapadlé hospody.

V jeho knihách také můžeme zavítat do prostředí vojenských kasáren, ve kterém měl hrdina konflikty s nadřízenými, stejně jako v prostředí práce i domova.

4. 3. 3 Styl

Václav Dušek si příliš neláme hlavu se spisovnou češtinou. V jeho knihách se můžeme setkat jak s hovorovým jazykem, tak místy i s argotem a vulgarismy. Ovšem v novějším díle *Skleněný Golem*, které jsme si vybrali pro analýzu,

používá autor výhradně spisovnou češtinu. Velká míra užívání přímé řeči a dialogů může občas vést až ke splyvání autorské řeči s přímou řečí postav.

Vážnost hrdinů i složitých životních situací působí na čtenáře téměř až pocitem marnosti nad jejich osudy. Snaží se analyzovat důvody jednání svých postav, ale nevnucuje je čtenáři jako jediné správné.

Syrovost a obnaženost vyjadřování občas působí až naturalisticky. Václav Dušek ve svých prózách používá netradiční jména a hlavně přezdívky.

I přesto, že jeho dílo téměř postrádá humor a ironii, jsou jeho knihy velice čtivé. Častá přímá řeč způsobuje rychlý spád děje, a tím k sobě připoutává čtenáře.

5 Celková syntéza

V této části se zaměříme na porovnání stylu, postav a prostředí obou představených autorů.

Z předchozích textů vyplývá, že jsou jak Josef Frais tak Václav Dušek věrni prostředím, která jim jsou známá a která je v životě velmi ovlivnila. Jsou to většinou továrny, doly, stavby a ostatní dělnická prostředí, kterými si oba spisovatelé prošli, a proto je jejich líčení velice autentické.

Hlavní hrdinové jsou v obou případech až donquijotské povahy. Jsou čestní, spravedliví a mají obrovskou chuť do práce. Na rozdíl od Fraise staví Václav Dušek své hrdiny na hranici zákona nebo dokonce až za ni. Duškovy hlavní postavy se ze začátku sice snaží žít spořádaný a šťastný život, ale velice často se dostávají na scestí. Díky své povaze trpí okolními nespravedlnostmi, a to je donutí zajít pro jejich řešení až za hranici zákona, zatímco Fraisovi hrdinové žijí svůj život spíše poklidně.

Oba autoři často používají přímou řeč, která velice oživuje text a urychluje spádnost děje. Duškovy knihy jsou plné poutavých a vzrušujících scén, rvaček a prostitutek, zatímco Josef Frais sází na hluboké, pracovní, rodinné a milostné příběhy, na svůj vypravěčský talent a až vančurovský jazyk. Nechává své postavy téměř bezkonfliktní a zaměřuje se spíše na formu psaní.

Frais ve svých dílech používá humor a lehkou ironii, i když je téma vážné, a volí výhradně spisovný jazyk, zatímco v Duškových knihách převažuje hovorová čeština, která je místy proložena vulgarismy.

Jejich příběhy jsou určeny zejména mladším generacím, ale věřím, že v nich najdou zalíbení i straší čtenáři a budou se k nim rádi vracet .

6 Závěr

Tato bakalářská práce měla za hlavní úkol představit dva ne příliš známé české spisovatele Josefa Fraise a Václava Duška. Věnovala se jejich životům, tvorbě i analýze jejich děl.

Ač jsou to autoři, kteří jsou postupem času vyřazováni z knihovních fondů a pomalu upadají v zapomnění věřím, že mají co říct i dnešnímu čtenáři. Vždyť kolik je jen mezi námi lidí, kteří nemohou žít bez práce a snaží si žít svůj vysněný život přes drobné překážky a nástrahy osudu, lidí, kteří se pohybují v bezprostředné blízkosti nebezpečí, prostitutek a pouličních rváčů. Přesně na tahle témata píše nejčastěji své knihy Josef Frai a Václav Dušek. S odhlédnutím od tehdejšího režimu by se tato díla dala zasadit do jakékoliv doby. Domnívám se, že ona nadčasovost je právě důvod, proč se čtenáři, kteří znají tyto autory, vždy rádi vrací k jejich knihám.

Josef Frai, který v 70. a 80. letech vydával jednu knihu za druhou, byl tenkrát velice oblíben. Jeho popularitu však ukončila revoluce a Josef Frai tak musel nést břímě s označením „komunista“. Po převratu mu z tohoto důvodu pak nakladatelství rušila jednu smlouvu na vydání jeho knih za druhou. Publikoval tedy pod řadou pseudonymů, ale jeho stěžejní díla pochází právě ze 70. a 80. let. Jeho hořkost a zanevření na svět jsou však znát až z jeho posledního románu *Fackování andělé* z roku 2012, který je jeho autobiografií.

Václav Dušek však toto stigma nikdy neměl. Řada jeho kvalitních próz vyšla právě až po revoluci. Otázka, proč Josefovi Fraisevi přestali po revoluci vydávat knihy a Václavovi Duškovi ne, zůstává však nezodpovězená.

Práce měla poukázat na dva často opomíjené české autory, kteří tvořili svá díla ve dvou režimech, poskytuje informace nejen o jejich životech, ale také o jejich dílech.

Domnívám se, že by tato bakalářská práce mohla být dobrým zdrojem informací a podnětem k dalšímu zkoumání nejenom těchto dvou autorů.

7 Seznam literatury

Literatura

- BALÍK, Stanislav – HLOUŠEK, Vít – HOLZER, Jan – ŠEDO, Jakub: *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno 2011.
- DUŠEK, Václav: *Dny pro kočku*. Praha 1979.
- DUŠEK, Václav: *Lovec štěstí*. Praha 1987.
- DUŠEK, Václav: *Skleněný Golem*. Praha 2002.
- DUŠEK, Václav: *Tuláci*. Liberec 1989.
- FORST, Vladimír: *Slovník české literatury 1970-1981*. Praha 1985.
- FRAIS, Josef: *Báječné místo k narození*. Praha 1987.
- FRAIS, Josef: *Bezpečné známosti*. Praha 1988.
- FRAIS, Josef: *Fackování andělů*. Praha 2012.
- FRAIS, Josef: *Klec plná siláků*. Praha 1978.
- FRAIS, Josef: *Muži z podzemního kontinentu*. Praha 1978.
- FRAIS, Josef: *Penzión pro svobodné dámy*. Praha 1988.
- FRAIS, Josef: *Strom na konci cesty*. Praha 1987.
- FRAIS, Josef: *Šibík 505*. Praha 1979.
- FRAIS, Josef: *Válka mezi labutěmi*. Praha 1983.
- GALÍK, Josef et al.: *Panorama české literatury*. Olomouc 1994, s. 445.
- HOLÝ, Jiří: *Český Parnas – vrcholy literatury 1970-1990*. Praha 1993.
- HOLÝ, Jiří: Dva autoři v dnešní próze střední generace. *Literární měsíčník*, 15, 1985, č. 4, 56–58.
- CHALOUPKA, Otakar: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno 2005.
- JANOUSHEK, Pavel: *Dějiny české literatury 1945 – 1989*, sv. IV. 1969 – 1989. Praha 2008.
- JANOUSHEK, Pavel: *Přehledné dějiny české literatury*. Praha 2012.
- MACURA, Vladimír: Josef Frai: Muži z podzemního kontinentu. In: HOLÝ, Jiří (ed.). *Český Parnas – vrcholy literatury 1970-1990*. Praha 1993.

OTÁHAL, Milan: *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968–1989*. Praha 2003.

RATAJ, Jan – HOUDA, Přemysl: *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha 2010.

VLAŠÍN, Štěpán: Svěží prozaický talent. *Rovnost*, 93, 1978, č. 103, s. 5.

VLAŠÍN, Štěpán: Zdařilý havířský román. *Rovnost*, 95, 1980, č. 141, s. 5.

VLAŠÍN, Štěpán: *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha 1977.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra: Román z Ostravska. *Brněnský večerník*, 11, 1980, č. 111, s. 2.

Internetové zdroje

Česká televize: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/124615-pan-na-inzerat/37845144106/>, cit. 21. 3. 2012.

Česko-Slovenská filmová databáze: <http://www.csfd.cz/film/281638-muj-nezdolny-lev/>, cit. 14. 3. 2013.

Slovník české literatury po roce 1945:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1216>, cit. 21. 3. 2013.

Slovník české literatury po roce 1945:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1224>, cit. 4. 3. 2013.

8 Resumé

The major objective of the thesis is to introduce the Czech novelists who are not so well known – Josef Frajs and Václav Dušek.

A significant attention will be dedicated to the 1970s and 1980s because they both wrote their prose at that time.

The bachelor thesis is divided into four basic chapters.

In the first chapter, the study focuses on the introduction of the political as well as of the literal life in Czechoslovakia in the 1970s and 1980s.

The second one provides information about Josef Frajs – his work, his life and afterwards, the analyses of the chosen pieces of work.

The following chapter occupies with Václav Dušek and his life, his work and the analyses of the chosen books.

The last part is focused on the general synthesis of both authors.

In view of the fact that there is not a great deal of information to find about these two authors, I hope that this thesis could serve as an information summary of their lives and works.